

Klankonderwijs en de communicatieve aanpak: een onmogelijke liefde?

Al sinds het begin van deze eeuw gaan er stemmen op die ervoor pleiten binnen het taalonderwijs de communicatie centraal te stellen.¹ Het beheersen van een taal wordt steeds meer gezien als het in staat zijn te communiceren dan als het beheersen van deelaspecten, zoals grammaticale constructies of woordbetekenissen, los van hun context.

Met name de mondelinge vaardigheden krijgen binnen de communicatieve aanpak een belangrijke plaats. Er wordt vooral aandacht besteed aan het overbrengen van de inhoudelijke boodschap, maar ook aan de manier waarop dit gebeurt. Zo wordt er veel belang gehecht aan het inschatten van de mate van formaliteit van de situatie. Vanuit dit perspectief bezien is uitspraakonderwijs een belangrijk aspect binnen de communicatieve aanpak. Het onderwijzen van klanken en – sterker nog – van prosodie vormen zo twee van de pijlers van communicatief NT2-onderwijs.

Laten we ons eens beperken tot de uitspraak van klanken. Klankfouten worden door bijna alle NT2-leerders, van beginner tot gevorderde, gemaakt. Eerst zullen we bekijken welke soorten fouten er eigenlijk worden gemaakt, waar deze fouten vandaan komen en wat we eraan kunnen doen om deze fouten te verhelpen, of liever nog: te voorkomen. Daarna komt aan de orde of communicatief NT2-onderwijs buiten het klankonderwijs kan en of klankonderwijs op communicatieve wijze vorm kan krijgen.

Klankfouten

Een scala aan klankfouten is gepresenteerd door Verboog in een recente aflevering van *Levende Talen* (Verboog 1995). Iedereen die zelf als NT2-docent voor de klas staat, zal deze opsomming herkennen en uit eigen ervaring kunnen aanvullen. Het uitgangspunt

van Verboog is de invloed van de spelling op de uitspraak. Inderdaad: spelling is een van de twee grootste boosdoeners. Onze spellingregels zijn niet altijd consequent (waarom 'ze-den' maar niet 'twe-de'?) en zijn vaak ondoorzichtig. Van een één-op-één-relatie tussen letters en klanken is vaak geen sprake. Ook de moedertaalspreker is zich er meestal niet van bewust dat ten gevolge van allerlei fonologische processen – zoals assimilatie en deletie – de uitspraak vaak sterk afwijkt van het schriftbeeld. Weinigen zullen zich bijvoorbeeld realiseren dat de letters 'sj' in 'besje' één klank weergeven in plaats van de klanken /s/ en /j/ achter elkaar. Dezelfde klank wordt in 'beestje' weergegeven met de letters 'stj'.

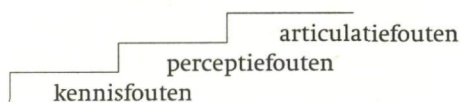
Dit soort verschillen tussen schrift en uitspraak kan bij sommige cursisten verwarring scheppen; de geschreven taal leidt tot het uitspreken van de letters in plaats van de klanken. Om dit soort fouten te ontdekken zal de docent allereerst moeten leren kritisch en analytisch naar de eigen uitspraak en vervolgens naar de uitspraak van de cursisten te luisteren. Iedereen die wel eens gebruik heeft gemaakt van fonetische transcriptie, kan beamen dat analytisch luisteren naar uitspraak bepaald niet gemakkelijk is. Toch is het de enige manier om uitspraakfouten te herkennen en vervolgens aan te pakken.

De tweede bron van uitspraakfouten is de moedertaal van de cursist. Interferentie tussen de eerste en de tweede taal treedt op op alle vlakken van de taal, zoals zinsbouw, woordenschat en woordvorming, maar op geen enkel vlak zo uitgebreid en vooral zo hardnekkig als bij de uitspraak. Niet alleen is er de invloed van de spelling van de moedertaal (zoals 'u' en 'c' in veel talen versus het Nederlandse 'oe' en 'tj'), maar het hele klanksysteem van de moedertaal wordt aanvankelijk meegenomen naar de tweede taal. Een voorbeeld hiervan is een beginnende Nederlandse leerder van het Engels. Het woord 'love' wordt door hem uitgesproken als /lof/. Wanneer dit gecorri-

geerd wordt verbeterd hij het in /luf/. De klinker uit 'love' komt niet voor in zijn (Nederlandse) klanksysteem en kan alleen worden verworven door hem vaak te horen en te vergelijken met andere Engelse klinkers. (Daarnaast rekt de leerder de klinker niet en past hij een Nederlandse fonologische regel toe, waardoor de stemhebbende /v/ aan het eind van het woord stemloos wordt.²

Drie niveaus

Naast een indeling van klankfouten naar hun bron, is het met het oog op het corrigeren van de fouten wellicht zinvoller een indeling te maken naar voorwaarden voor correcte uitspraak. Allereerst moet de leerder weten welke klanken een woord bevat, ten tweede moet hij in staat zijn deze klanken juist waar te nemen en ten derde moet hij ze correct kunnen produceren. Indien een klankfout wordt gemaakt, wordt aan minimaal één van deze voorwaarden niet voldaan. Hoewel het moeilijk is te bepalen welke klank of klanken nu precies afwijken, is het niet moeilijk vervolgens te bepalen of er sprake is van een kennisfout, een perceptiefout of een articulatiefout.

Niveaus in klankfouten

Fouten van het laagste niveau – de kennisfouten – zijn het makkelijkst te herkennen. Het gaat hier om fouten zoals /gang-k/ of /gang-g/ voor 'gang', /tijnen/ voor 'typen' of /boes/ voor 'bus'. In deze gevallen is het de NT2-leerder eenvoudigweg niet bekend welke klanken deze woorden bevatten. Het feit dat hij de woorden – correct uitgesproken – misschien wel dagelijks hoort, helpt hem niet meer. Al vrij snel immers verdwijnt de gevoeligheid voor verschillen tussen de eigen uitspraak en die van moedertaalsprekers. Ligt de oorzaak van de fout op het kennisniveau, dan ligt de remedie voor de hand: informatie geven over de klanken. Met daaropvolgend nog enige luister- en uitspraak oefening zal de kennisfout vrij eenvoudig te herstellen zijn.

Blijkt de fout niet op het kennisniveau te liggen, zoals bij /boes/ het geval zou kunnen zijn, dan tast de docent het perceptieniveau af: hoort de cursist verschil tussen de doelklank en andere klanken? Vooral de 'korte' en 'lange' klinkers (zoals /a/ en /aa/), de tweeklanken en de enkele vocalen waaruit ze zijn opgebouwd (zoals /ei/ en /ee/) en verwante medeklinkers (bijvoorbeeld /p/ en /b/) worden vaak als één-en-dezelfde klank waargenomen.

Voor oefeningen op het perceptieniveau geldt: hoe eenvoudiger hoe effectiever. De bekende discriminatie- en categorisatie-oefeningen voldoen bijvoorbeeld prima.

Vormt het onderscheiden van de klanken ook geen probleem, dan ligt de fout op het articulatie niveau. Zo is het mogelijk dat de cursist wel duidelijk verschil hoort tussen de /u/ en de /oe/, maar de klank /u/

ondanks alle inspanningen niet kan produceren, of in bepaalde woorden niet kan produceren. Bekende articulatieproblemen vinden we onder andere bij de tweeklanken, de /eu/ en de /g/.

In heel veel gevallen hoort de NT2-leerder in eerste instantie geen verschil tussen de doelklank en de eigen variant, maar indien bij imitatie de uitspraak van docent en cursist achter elkaar wordt opgenomen, en de cursist zo wat afstand kan nemen van zijn eigen uitspraak, blijkt hij in de meeste gevallen uitstekend in staat te zijn zijn eigen uitspraak te beoordelen. Daardoor kan de articulatiefase, evenals de perceptiefase, grotendeels als zelfstudie worden aangeboden. Na het leren imiteren van de klank volgt echter de moeizame overbrugging naar het spontane taalgebruik. Aan de hand van het imiteren, voorlezen en tenslotte zelfstandig produceren van steeds langere stukjes tekst wordt de eerste stap gezet. In de volgende fase kunnen taalspelletjes, gedichten, liedjes en riedels hun dienst bewijzen. Hoewel er onder veel (vooral hoger opgeleide) cursisten de opvatting heerst dat dergelijke activiteiten alleen maar leuk en dus kinderachtig of inefficiënt zijn, is hun waarde voor het uitspraakonderwijs groot. Tenslotte zal bij spreekvaardigheid ruimte moeten worden gecreëerd om geregeld even de aandacht te verschuiven van de inhoud naar de uitspraak. Bij spreekvaardigheidsoefeningen is het verstandig alleen commentaar te geven op een foutieve klank, indien de docent weet dat de cursist de klank al wel goed kán produceren, zodat ontmoediging en spreekangst worden vermeden.

Wordt een articulatiefout door fonetische uitleg, imitatie- en voorlees oefeningen niet verholpen, dan komt de grens tussen het NT2-uitspraakonderwijs en de logopedie in zicht. In principe houdt de logopedie zich bezig met spraakstoornissen bij (voornamelijk) moedertaalsprekers. Heeft een articulatieprobleem een fysieke oorzaak (zoals een afwijkende stand van de tanden of een scheef neustussenschot) dan ligt het overduidelijk op het gebied van de logopedie. De laatste jaren is echter een aantal logopedisten zich aan het verdiepen in het NT2-uitspraakonderwijs. Kan de NT2-docent een klankfout, die duidelijk geen kennis- of perceptiefout is, niet op korte termijn verhelpen, dan is verwijzing naar een logopedist een verstandige keuze; het spreekt vanzelf dat zo mogelijk een logopedist wordt gekozen met kennis van NT2.

De drie niveaus van klankfouten geven fasen aan die men in het onderwijs kan doorlopen. De indeling in kennis-, perceptie- en articulatiefouten bepaalt de insteek van de docent in deze fasen. De meeste klankfouten zijn gemakkelijk in deze drie categorieën in te delen. Natuurlijk kan een docent zich vergissen. Als een articulatiefout voor kennisfout wordt aangezien, dan zullen de kennis- en perceptiefase heel snel doorlopen worden, omdat de cursist er geen problemen in tegenkomt. Zo komt men dan vrijwel direct bij de articulatiefase. Is het tegengestelde het geval – wordt bijvoorbeeld een perceptiefout voor articulatiefout aangezien – dan zal de docent merken dat articula-

tie-oefeningen niet of nauwelijks effect sorteren. Er zal een stap terug gedaan moeten worden naar het onderliggende niveau: de perceptie.

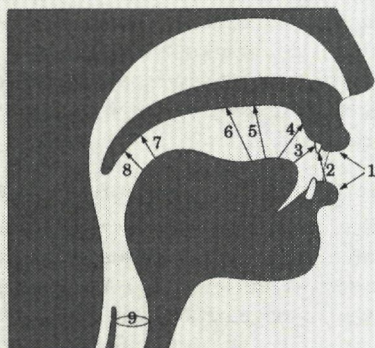
Klankonderwijs in NT2-cursussen

Gelukkig zijn er de afgelopen jaren verschillende uitspraakcursussen voor NT2 verschenen. Al eerder bestonden er basisleergangen waarin een apart blok klankonderwijs was opgenomen, zoals *Code Nederlands* en *Levend Nederlands*. Gelukkig wordt sinds kort in de nieuwe basisleergangen het klankonderwijs enigszins geïntegreerd; zo zijn in de basisleergang *Ijsbreker* op bescheiden schaal zinvolle klankoefeningen opgenomen en is in *Startpunt* hiertoe eveneens een poging gedaan.

Als we de drie uitspraakcursussen voor NT2 – *Verstaanbaar spreken*, *Sprekend Nederlands* en *Uitgesproken Nederlands* – naast elkaar leggen, wordt het duidelijk dat het drie totaal verschillende methoden zijn. Op het niveau van de kennis biedt *Sprekend Nederlands* het minste materiaal. Afgezien van fotootjes van de stand van de mond bij iedere klank, de fonetische symbolen en enkele voorbeeldwoorden (visueel én auditief aangeboden), wordt het kennisniveau in *Sprekend Nederlands* overgeslagen. Als men echter de methode als geheel beziet, blijkt uit de inleiding dat het hier gaat om een zelfstudiemethode. En inderdaad, het kennisniveau leent zich niet voor zelfstudie.

Uitgesproken Nederlands daarentegen biedt een overvloed aan informatie. Naast concrete plaatjes van de mond en abstracte afbeeldingen van de plaats en wijze van articulatie is er een ‘introductieles’ opge-

Alleen de *j* en de *h* worden elders in de mond gevormd: de *j* bij het harde gehemelte (**palatum**) en de *h* bij de huig (**uvula**) (zie figuur 7).

- 1 Met beide lippen (bilabiaal)
- 2 Lip en tand (labiodentaal)
- 3 Met de tanden (dentaal of interdentaal)
- 4 Met de tandkassen, de alveolen (alveolair)
- 5 Met het voorste gedeelte van het verhemelte (palatoalveolair)
- 6 Met het harde gehemelte (palataal)
- 7 Met het zachte gehemelte, het velum (velair)
- 8 Met de huig (uvulair)
- 9 Met de stemspleet, de glottis (glottaal)

Figuur 7 Articulatieplaatsen

Fragment van de introductieles in het cursistenboek van *Uitgesproken Nederlands*.

Met behulp van deze onderscheidingen kunnen alle Nederlandse medeklinkers apart beschreven worden.

	labiaal - stem +	alveolair - stem +	palataal - stem +	velair - stem +	uvulair - stem +	
neusklinken	<i>m</i>	<i>n</i>		<i>ŋ</i>		
plofklanken	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>t</i>	<i>d</i>	<i>k</i>	<i>g</i>
wrijfklanken	<i>f</i>	<i>v</i>	<i>s</i>	<i>z</i>	<i>g⁻</i>	<i>g⁺</i>
glijklanken	<i>w</i>			<i>j</i>		<i>h</i>
vloeiklanken		<i>l</i>				
		<i>r</i>				

Figuur 8 Overzicht van de Nederlandse medeklinkers

De informatie over de verschillende fonologische en prosodische regels van het Nederlands wordt steeds per les gegeven.

nomen. Als inleiding in de fonetiek zou deze introductieles geen gek figuur slaan. Uitgebreid worden de spraakorganen en de plaats en wijze van articulatie van alle fonemen van het Nederlands besproken. Nu kan men zich natuurlijk afvragen of deze overvloed aan informatie over motoriek en fonetiek van enig nut zal blijken voor een NT2-leerder. Mogelijk werkt deze bulk aan informatie juist belemmerend bij de imitatie en hoogstwaarschijnlijk ook ontmoedigend, vooral wanneer deze introductieles voorafgaand aan het klankonderwijs wordt gegeven.

Ook *Verstaanbaar spreken* biedt een zeer ruime hoeveelheid theoretische informatie. Het verschil met *Uitgesproken Nederlands* zit hem hierin, dat in *Verstaanbaar spreken* het theoretische deel bedoeld is voor de docent, en dat binnen dit theoretische deel wordt aangegeven welke informatie bruikbaar kan zijn voor cursisten. Deze theorie bestaat uit achtergrondinformatie voor de docent, fonetische informatie voor de docent en voor de (half)gevoerde cursist, didactische aanwijzingen over het corrigeren van fouten, het uitstippelen van een leerlijn en het zelf maken van perceptie- en articulatie-oefeningen. Ook deze methode biedt de cursist een brok fonetische theorie. Men kan zich afvragen of het niet zinvoller zou zijn deze informatie op te splitsen per klank, en per klank die aspecten te behandelen die de cursist daadwerkelijk direct helpen bij de articulatie van de klank.

Na dit uitgebreide theoretische deel biedt *Verstaanbaar spreken* voor het perceptieniveau discriminatie- en categorisatie-oefeningen. In het theoretische deel wordt ons verteld hoe we zelf dit soort oefeningen kunnen maken, aansluitend op de behoeften van onze cursisten. De oefeningen hebben dan ook op de eerste plaats een voorbeeldfunctie; ze bieden daarom niet erg veel oefenstof. Wat met name voor instellingen met een talenpracticum jammer is, is dat er bij het boek geen cassette is. Het materiaal kan uitsluitend door een docent worden aangeboden.

Uitgesproken Nederlands biedt voor het perceptieniveau naast discriminatie- en categorisatie-oefeningen nog een andere oefenvorm. Vreemd genoeg is deze oefenvorm telkens na de eerste articulatie-oefening geplaatst. In elke les is er een stukje authentieke

tekst (zoals een radioweerbericht of een stukje uit de troonrede) waarbij de opdracht is: luisteren naar de docent die de tekst voorleest, en het aantal keren turven dat de doelklank voorkomt. Gevorderde cursisten wordt zelfs gevraagd alle woorden met de doelklank op te schrijven. Aangezien de teksten moeilijk zijn en de methode uiteraard ook voor beginners is bedoeld, zullen veel cursisten de tekst niet of nauwelijks verstaan. De gemiddelde Nederlander zal waarschijnlijk een dergelijke oefening niet foutloos kunnen uitvoeren, hoewel hij de tekst volledig begrijpt en daardoor kan steunen op het schriftbeeld. Voor een beginnende leerder is dit te vergelijken met wat voor ons zou zijn het luisteren naar een Arabisch, Italiaans of Turks televisieprogramma en daarbij een specifieke klank trachten te tellen.

De discriminatie- en categorisatie-oefeningen in *Uitgesproken Nederlands* bevatten woorden uit de authentieke tekst. Een gevolg daarvan is dat bij sommige klanken de doelklank erg weinig in de oefening voorkomt. In de discriminatie-oefening bij de /uu/ bevatten slechts vier van de dertig items de /uu/. De oefentijd wordt dus niet bepaald efficiënt gebruikt. Ook is er geen rekening gehouden met de klanken die vaak met de doelklank verward worden, hoewel elke les voor de docent een overzichtje bevat van dergelijke klanken. Zo wordt voor de /aa/ aangegeven dat als cursisten deze klank met een andere zullen verwarren, ze dat – vrijwel onafhankelijk van hun taalachtergrond – met de /a/ zullen doen. In de daarop volgende discriminatie-oefening met dertig items komen elf items met een /aa/ voor, waarvan er twee ook de klank /a/ bevatten ('landklimaat' en 'handhaaft'). In die gevallen zal het niet duidelijk zijn of de cursist inderdaad de /aa/ heeft gehoord, of ten onrechte de /a/ voor een /aa/ heeft aangehoord. Daarnaast bevatten slechts twee andere items een /a/, terwijl er negen items zijn met een /oo/, een klank waarvan we toch mogen aannemen dat hij minder snel verward zal worden met de /aa/.

Uitgesproken Nederlands is duidelijk een methode die gemaakt is voor gebruik in een les. De methode bevat geen sleutels en bij verschillende oefeningen staat de instructie alleen in de docentenhandleiding; voor zelfstudie is *Uitgesproken Nederlands* nauwelijks bruikbaar.

Sprekend Nederlands bevat evenals *Verstaanbaar spreken* discriminatie- en categorisatie-oefeningen met paren klanken die vaak verward worden. *Sprekend Nederlands* bevat sleutels en de instructie is zeer beknopt en eenvoudig, zodat zelfstandig werken in een talenprakticum heel goed mogelijk is. Voor gebruik in de les is de methode echter ook geschikt.

Op het niveau van de articulatie adviseren *Uitgesproken Nederlands* en *Verstaanbaar spreken* te beginnen met wat informatie over de plaats en wijze van articulatie van de betreffende klank. In *Sprekend Nederlands* beperkt dit stapje zich tot een fotootje van de mond, aangezien het een zelfstudiemethode is. Vervolgens laten alle drie de methodes de cursisten woorden in isolatie imiteren en in een volgend stadium voorlezen. *Verstaanbaar spreken* koppelt het correct uitspre-

ken en horen van woorden aan de spelling. *Sprekend Nederlands* zet aarzelend de volgende stap in de articulatiefase: op heel kleine schaal worden wat korte zinnestelsels gebruikt als articulatie-oefening en worden enkele gedichten aangeboden als luistermateriaal.

Aan onszelf is het vervolgens om de kloof tussen losse woorden en korte zinnestelsels, en spontaan taalgebruik te overbruggen en dat zal niet meevallen. Daarbij kunnen gedichten, liedjes en taalriedels (Deen & Van Veen 1994) een goed hulpmiddel vormen, aangezien leerders bij imitatie van dit soort 'kunstige' taal een betere uitspraak aan de dag leggen dan bij imitatie van natuurlijke taal. Het voorlezen van steeds langere, en inhoudelijk wat moeilijkere stukjes tekst verlegt geleidelijk de aandacht van de vorm naar de inhoud, waardoor de spontane spraaksituatie steeds dichter benaderd wordt. Aan de hand van illustraties kunnen woorden worden uitgelokt die de doelklank bevatten. Langzaam gaat het uitspraakonderwijs dan steeds meer lijken op onderwijs in spreekvaardigheid. Tenslotte zal alleen nog bij spreekvaardigheid af en toe gewezen worden op uitspraakfouten.

Van de drie uitspraakcursussen zal *Verstaanbaar spreken* ons dus de best bruikbare theoretische achtergrond bieden, terwijl wij als docent een klein beetje van die theorie kunnen doorgeven aan onze cursisten, op die momenten in de kennis- en articulatiefase waarop dat zinvol is. Verder biedt *Verstaanbaar spreken* ons een leidraad bij het maken van meer materiaal en beter op het individu afgestemde oefeningen. *Sprekend Nederlands* biedt niets van dit al, maar biedt wel de cursist de mogelijkheid geheel zelfstandig systematisch zijn eigen uitspraak te verbeteren. De cassettes van *Sprekend Nederlands* zijn ingesproken door Vlaamse sprekers, met een 'BRT-uitspraak'. Natuurlijk is dit een nadeel voor de NT2-leerders in Nederland; met name randstedelingen zullen de uitspraak van sommige klanken als 'gemarkeerd' ervaren. Desalniettemin is de cursus ook voor cursisten in Nederland bruikbaar en het spreekt vanzelf dat de cursus voor het NT2-onderwijs in België een sprong voorwaarts is.

Klankonderwijs en de communicatieve aanpak

Als we deze uitspraakcursussen zo bij elkaar zien, dan kunnen we ons afvragen hoe communicatief ons klankonderwijs nu eigenlijk is. Aan het begin van dit artikel werd al opgemerkt dat het per definitie een belangrijke pijler van communicatief taalonderwijs vormt. Als we echter eens wat kenmerken van communicatief onderwijs in ogenschouw nemen, dan rijst de vraag hoe het klankonderwijs hierbinnen past. Een communicatieve methode is gericht op taal als boodschap. Als vormaspecten, zoals grammatica, geoefend moeten worden dan gebeurt dat door middel van inhoudsvolle oefeningen, waardoor het betekenisaspect van de vorm duidelijk wordt. Bij voorkeur worden authentieke teksten gebruikt, die zo natuurlijk mogelijk zijn ingesproken, zodat een realistische taalgebruikssituatie wordt benaderd. Deze idealen lijken volkomen in tegenspraak te zijn met de aanpak in de uitspraakcursussen. Alleen *Uitge-*

sproken Nederlands probeert met authentieke teksten en woorden uit de authentieke teksten toch een communicatief tintje te geven aan de uitspraak oefeningen. Welke gevolgen dit voor de toepasbaarheid en efficiëntie van de oefeningen heeft, hebben we inmiddels gezien. *Sprekend Nederlands* is in geen enkel opzicht communicatief te noemen en *Verstaanbaar spreken* gebruikt zelfs pseudo-woorden, wat binnen de communicatieve aanpak als een vloek moet klinken. Toch zijn deze pseudo-woorden beslist functioneel, omdat ze voorkomen dat de leerder op het schriftbeeld steunt en daarmee de leerder dwingen te luisteren in plaats van terug te grijpen op kennis over de schrijfwijze van een woord.

Weliswaar begeven we ons bij het gebruik van liedjes, gedichten en vooral met riedels in de richting van communicatief onderwijs, maar het zal duidelijk zijn dat het juist leren waarnemen en imiteren van de klanken niet afdoende geïfend kan worden indien al direct grote gehelen, zoals gedichten en dialogen worden aangeboden.

Methodologisch lijken ze elkaar te bijten, het klankonderwijs en de communicatieve aanpak. Tegelijk is het echter ook duidelijk dat in ideologisch opzicht de één niet kan leven zonder de ander, en de ander niet zonder de één.

Noten

1. 'En wat geldt van de woordbeteekenissen, gaat nog veel scherper door: voor de grammatische vormcategorieën. Want taal is toch meedeeling van levenden zielsinhoud! en taalvormen zijn dus niets anders dan min of meer stereotype gedachte, gevoels- of wilsnuances. Bij de behandeling der tijden moet er b.v. gesproken worden - niet over de filosofie van den tijd! - maar over onze alledaagsche tijdbe-grippen; hoe wij in het dagelijks gesprek, als we iets verwachten, het juist zien gebeuren, of het daarna verder vertellen, soms in een tijd van drie minuten: hetzelfde feit op drie verschillende wijzen denken, en het dan ook in drie taalvormen weergeven [...] - Zeker meneer, U hebt gelijk, dat trekt de aandacht af van Uw geleerde definitie, maar dat concentreert de aandacht juist op het éénige greintje waarheid, dat in Terwey's mondvol termen onder den afval van 't een of ander filosofisch systeem bedolven ligt. Bovendien moet dan niet alles doorlopend verklaard en uitgelegd worden; maar in vraag en antwoord moet de heele klas aan de les deel mogen nemen.'
Uit: Dr. Jac. van Ginneken, *Als ons moedertaalonderwijs nog ooit gezond wil worden*, Nijmegen: L.C.G. Malmberg, 1917.
2. Deze regel van het Nederlands heet met een goed Nederlands woord 'final devoicing' ofwel 'Auslautverhärtung'.

Literatuur

- Broecke, M. van den (red.), *Ter sprake*, Dordrecht: Foris, 1988.
- Coenen, J., *Uitgesproken Nederlands*, Groningen: Wolters-Noordhoff, 1991.
- Deen, J., & C. van Veen, *Taalriedels*, Groningen: Wolters-Noordhoff, 1994.
- *Levende Talen* 466 (december 1991), the-manummer uitspraakonderwijs.
- Thio, K., & M. Verboog, *Verstaanbaar spreken*, Muiderberg: Coutinho, 1993.
- Verboog, M., De invloed van de spelling op de uitspraak van volwassen NT2-leerders, in: *Levende Talen* 503 (oktober 1995), 468-470.
- Verhoeven, J., *Sprekend Nederlands*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen/Initiatief Nederlands, 1995.

Claudie van Ginneken

Studeerde Nederlandse taal- en letterkunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Volgde daarnaast de studie Toegepaste Taalwetenschappen. Specialiseerde zich in het leren en

onderwijzen van Nederlands als tweede taal. Studeerde af op een onderzoek naar het doceren van prosodie binnen het NT2-onderwijs. Gaf tijdens haar studie NT2-les- sen aan een instelling voor basiseducatie. Voerde na haar studie onderzoeksprojec- ten uit voor de KUN. Was daarnaast werk- zaam als docent NT2 en uitspraaktraining in het vormingswerk en aan het Universi- tair Talencentrum Nijmegen (UTN). Verzorgt momenteel nascholing voor NT2- docenten, ontwikkelt een spoedcursus NT2 en verricht onderzoek naar taalattitu- des in opdracht van het UTN.
Adres: Universitair Talencentrum Nijme- gen, Postbus 9103, 6500 HD Nijmegen.